

Píše Luboš Merhaut

(E*forum, 03. 02. 2021)

Spisovatel **Jaroslav Maria** (vl. jm. Mayer, 24. února 1870 – 3. listopadu 1942) patří mezi osobnosti, jež se v mnohém vymykaly dobovým proudům nebo módám, k autorům v tomto smyslu „nereprezentativním“ a také stále více zapomínaným. Jako advokát působil hlavně – více než čtyři desetiletí – v Táboře. Jako plodný dramatik, prozaik a esejista patřil ke generaci vstupující do české literatury v devadesátých letech 19. století, těžil z modernistických podnětů a specificky z konceptu dekadentního estetismu. Byl vyznavačem absolutních hodnot a vysokých uměleckých cílů. Varioval témata rozkladu a zkázy, všudypřítomných i nutných konfliktů – kulturnosti a přízemnosti, duchovnosti a tělesnosti, dobra a zla – jako nutných předpokladů dalšího, vyššího rozvoje, mj. v portrétech a obrazech zápasů výjimečných uměleckých (titánských) individualit. Psal přitom se značnou (látkovou) otevřeností i s rétorickým a dekorativním rozmachem. Projevoval rovněž polemické postoje, především v době první republiky kritizoval různé jevy a mravní nedostatky společenského života, právní a soudní praxe a lidského egoismu. V roce 1941 Maria dopsal knihu pamětí, jejímu vydání však protektorátní cenzura zabránila po autorově zatčení v době heydrichiády v červenci 1942 (vězněn byl v Táboře, Praze, v Terezíně a od září t. r. v Osvětimi, kde zemřel na skvrnitý tyfus).

Knihu s příznačným názvem **Já** a s podtitulem **Vlastní životopis** připravil svědomitě k vydání z dochovaných stránkových obtahů rozmetané sazby po bezmála osmdesáti letech Filip Hynek pro ediční řadu *Paměť* (Academia, 2020). Vedle příležitostných vysvětlivkových poznámek pod čarou a standardního aparátu připojil k původním čtyřiaadvaceti Mariovým kapitolám *Dokumentační přílohu* (čtyři autorovy dopisy Juliu Zeyerovi z let 1896–1897 a výběr z přijaté korespondence jako dokument z posledních let jeho života), *Doslov* a *Seznam* knižně vydaného díla Jaroslava Marii.

V přehledném uspořádání je chronologicky vedená životopisná linka přerušována a zastíňována relativně samostatnými kapitolami, v nichž se Maria věnuje různorodým fenoménům, které určovaly jeho přístup k literární tvorbě, komentuje její tematickou a žánrovou podobu, intence, přijetí i kontroverzní momenty, představuje svůj vztah k nakladatelům, svůj pohled na advokacii atd. Úběžníkem je elementární „touha po ušlechtilém duchovním požitku“ (s. 224), který poskytuje umění jako „odlesk přírody – toho nejkrásnějšího, nejtajemnějšího, co vůbec máme“ (s. 242). Umělec je přitom vždy „výjimkou z průměru, a proto více méně odbojníkem. Proti každému vzpurníku však samočinně povstane průměr, hájící tvrdošijně dosavadní stav. Schopnost a síla umělcova určuje i výsledek. Někdy nesporný, že většina se podrobí, někdy je umělec umlčen a udupán, někdy je výhra i prohra v rovnováze. Ovšem i zde vznikají

překvapení: co dnes bylo zavrženo, vyvstane v budoucnosti a zvítězí“ (s. 19–20).

V tomto vymezení Maria vysvětluje jako „hlavní obsah“ svého vnitřního života vášeň pro hudbu a výtvarnictví (Wagner, Verdi, Smetana, Dvořák, Beethoven, Bruckner; Leonardo da Vinci, Rembrandt, Michelangelo, Raffael, Giorgione, Tintoretto, Signorelli), v sepětí s cestopisnými dojmy a črtami, zvláště ze zbožňované a kultovní Itálie, s kulturněhistorickými sondami, medailony osobností a komentáři jejich tvorby a významu (zvláště Julius Zeyer, dále Dante, Shakespeare, Ibsen, Goethe ad.). Hlásí se k tradičním hodnotám české literatury (s oporami v Havlíčkovi, Nerudovi, Hálkovi, ve Vrchlickém, v Čechovi či Sládkovi), přičemž vyzdvihuje jedinečnou národní povahu i vlastenecký přínos. S tímto měřítkem oceňuje i další literáty (Němcová, Procházka, Karásek, Sekanina, Březina, Karel Čapek). Kritický je naopak zejména vůči masarykovskému realismu (znesvěcujícímu mj. rukopisné památky) a Macharovi, a také v ohlednutí za děním v devadesátých letech: „Všechny nepřátelské tábory: májovci, lumírovci, nacionalisté, dekadenti, realisté tloukli do sebe hlava nehlava. Jako by každý ten tábor měl v torbě svůj zvláštní, s tím druhým neslučitelný rozum, svou církev, svou řeholi. / Dnes vidíme, že všichni skutečně bojovali jen o kozí chlup. Všichni chtěli dobrou literaturu, poctivé básníky, ale i - nejvíce - nepoddajné vlastence“ (s. 182).

Ve světonázorových výkladech a vyznáních Maria trvá na jedinečnosti, mimořádné a neměnné podstatě umění, jež však nestaví příkře proti mimoestetické praxi, životu a společenským potřebám (odmítá ovšem povrchnost a řemeslnost). Člověk je mu záhadou a „nepřeklenutelná je propast mezi lidmi“, zároveň je součástí přírody; je samotář, jeho jedinečné tvůrčí schopnosti jsou ovšem dány božskou vůlí. Neměnná a věčná je podstata kosmického řádu („světové síly“), který je člověku nepoznatelný. Vesmír autor nahlíží jako „ustavičný pohyb“, zahrnující veškeré formy života i život posmrtný (duše „bloudění a hledání jiné vhodné schránky“). „Nesmrtelná je fantazie tvůrčí síly nejen na naší zemi, ale v celém vesmíru. Nebylo-li začátku, nemůže být konce“ (s. 240). Nevýčerpatelným zdrojem umění jako výrazu mystického vztahu ke světu, tajemného řádu, je víra v Boha („v umění křesťanském splynuly oba základní živly lidské povahy: pohlavnost a uměleckost v úžasné rovnováze, jež vznikla sama ze sebe a tvoří jeden z nejtajemnějších a nejuchvatnějších zjevů lidského kulturního života“, s. 88).

Po dlouhých letech zpřístupněná autobiografie Jaroslava Marii je pozoruhodná v několika ohledech: jako kultivovaně stylizovaný literární text, jako doklad autorovy specifčnosti a jako skutečné i ideové resumé jeho celoživotního díla, jako autointerpretace, která v zásadních momentech a přiléhavě osvětluje zvláštní („citový“) typ jeho obraznosti a úsilí o postižení „duchovních obsahů“, víru v osud i ve vlastní poslání, pochyby i zarputilost. „Žil jsem jako každý člověk v neúprosné realitě, ale cítil jsem, že nad tou realitou se vznáší vyšší, nadpřirozený smysl a účel. Nedá se postihnout našimi pěti smysly, ale mimo ně jsme nadáni vědomím jiného, ještě hlubšího významu všech věcí na světě. Toto narážení věčnosti, rozumem chápateľné, o tušení sice mlhavé, leč nevykořenitelné, tvoří podstatu umělectví. Ono hledá to vyšší,

důležitější, krásnější a více méně barvitě, s větší či menší jasnozřivostí snuje báje o těchto pravdách, jež dosud neodhalil mozek ani nejgeniálnějšího umělce. Co jsem, čím budu - v podstatě jsou tyto otázky základem uměleckého a vědeckého tvoření“ (s. 24).

Jaroslav Maria: *Já. Vlastní životopis*. Ed. Filip Hynek. Praha: Academia (Edice *Paměť*, sv. 112), 2020, 302 s.

www.ipsl.cz